

משה חיים פלח

בגדרי מצות חליצה (ב)

היכא דיש צוה מצוה מן התורה והוא פועל למצותו, אבל אם ליכא מצוה אינו פועל כלל, כמו התרת נעל שלא במקום מצוה עכ"ל.

[ולקמן (קג ז) איתא דבסנדל של עצודה זרה לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשירה, והביאו הראשונים דיש מפרשים טעמא דמילתא משום דנהנית דמותרת להנשא על ידי זה, ותמה הרמב"ן דא"כ תיפסל החליצה אף בדיעבד, וכדאשכחנא בראש השנה (כח א) גבי תוקע בשופר של הקדש דאי מצוות ליהנות ניתנו לא יכא, אלמא כיון דאי נימא דלא יכא אישתכח דלא נהנה אמרינן דלא יכא ולא נהנה, אלא ע"כ דהכא נמי גבי חליצה שייך טעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, אלא דלכתחילה אסור משום דנראית כנהנית ומשום דמאית, וכן מבואר בדברי הרשב"א והריטב"א ע"ש.

ובישועות יעקב (אהע"ז סי' קסט סקי"ז) כתב ליישב שיטת הנך מפרשים, דתרי דיני איכא בחליצה חדא עכס הפקעת הזיקה והב' דהוי מעשה מצוה, ולא תלו הא צהא, ואף היכא דלא קיים המצוה מ"מ חייל דין המתיר לחליצה וניתרת לשוק.

אך דעת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א דלא ניחא להו צוה, מבואר לכאורה דהיתר לשוק הוי כתוצאה מקיום המצוה (יעוין בהג' לריטב"א ע"ש).^ה

לקמן (קד ז) תנן חולצת לקטן חליצתה פסולה כו' (ק) ז איש כחוב צפרשה, ותמהו האחרו' (יעוין באבזי עזריפ"א מיבום הי"ג) דלמאי בעינן מיעוטא מקרא דקטן לא חליץ, תיפו"ל דקטן לאו בר מיעבד מצוה הוא, והוכיחו מהכא דיסוד דין חליצה הוי מעשה מתיר להפקעת הזיקה, והא דחליצה הויא מצוה (כדזידדו האחרו' ואכמ"ל) היינו דאיכא מצוה למעבד הך דין מתיר.

וכן נקט הקובץ הערות (סי' יא סק"ב) דאף לחליצה מצוה היא, מ"מ אין הכשר החליצה בתולדה מקיום המצוה, דע"י דנתקיימה מצוה חליצה הותרה לשוק, אלא איפכא דהמצוה מתקיימת ע"י חלות היתר החליצה יעו"ש.

אולם הגרש"ש (סי' כח) נקט לא כן, אלא היתר היצמה לשוק הוי תוצאה מקיום מצוה החליצה, וביאר עפ"י משמעות שיטת רש"י (כע"א וע"ב) דחייבי לאוין לרב גידל אם בעלו קנו, וכן חייבי לאוין ועשה לדין, ומ"מ נריכות גט וחליצה, וביאר הגרש"ש דאף דקנין היבום לא תלי במצוה יבום, ואף בחי"ל דליכא מצוה איכא קנין יבום, מ"מ הפקעת הזיקה תלויה בקיום המצוה דוקא ולא בקנין, וז"ל וענין הקנין הוא בגדר שאר קניינים דמה ענין קנין להמצוה, רק הפטור לדין הזיקה שהוא לא מדרכי הקנין רק שכן גזרה תורה, כמו התרת נעל שמפקיע הזיקה, ודאי מסתבר שרק

^א **מיהו יש לדחות, דיעוין בקובץ הערות (סי' עד ע"ב וסי' א סק"ב) דביאר דבין הרמב"ן ובין הנך מפרשים סברי דגדר דין חליצה הוי מעשה המתיר, וקיום המצוה אינו אלא כתוצאה מחלות הכשר החליצה, אלא עיקר פלוגתאם בטעמא דהחוקע בשופר של הקדש לא יכא למ"ד אי מצוה ליהנות ניתנו, דעת הרמב"ן דהוי מדין אי עביד לא מהני והך טעמא שייך בחליצה,**

ומצואר דמנאות דיסודן בחפלא שפיר שייכי אף בקטן, ודוקא במנאות דאיין אלף צמעשה הגברא, צוה אמריין דדוקא חוצת הגברא משויא למעשה למעשה מצוה, ולהכי בקטן דלאו בר חיובא הוא לית ליה קיום מצוה כלל.

ומעשה נראה ה"ג גבי מצות חליצה, דהרי יסוד מצות חליצה היא מחמת החפלא, דבעינן דייעשה ביצמה מעשה חליצה, ולהכי שפיר שייכא מצות חליצה אף בקטן, ולהכי בעינן מיעוטא דקטן אינו חולץ.

ובברכת שמואל (סי' ג) כתב להוכיח דמצות יבום היא הקנין ולא עכס הציאה, מהא דבעינן מיעוט דקטן אינו קונה יבמתו [ולדעת הרמב"ן (י"א) ונתמעט רק מחיוב מיטה וכן שיטת רש"י בקידושין (י"א) ודלא כשיטתו במכילתין (י"ג) ושיטת התוס' (לה' ג, נ"ג, סה"א בקידושין) דאינו קונה מן התורה, ויעוין ברמב"ן (י"א) דעמד בסתירת דברי רש"י] ותיפו"ל דקטן לאו בר מעבד מצוה הוא, וכדקי"ל דלכל מצוה כשהוא קטן צריך לחזור ולאכול בגדלותו, אלא ע"כ דיסוד המצוה היא הקנין. וכבר עמדו לדברי הגר"ח הנ"ל לכאורה ליכא ראייה, דאף אי המצוה היא בעלמא מעשה היבום, כיון דיסודו מצד החפלא דהוא מעשה הקמת שם לאחריו, שפיר שייכא הך מצוה אף בקטן.

ומעשה אי נימא דיסוד ההיתר לשוק בחליצה אינו אלף בחוצאה מקיום המצוה, לכאורה הדר תיקשי אמאי בעינן מיעוט דקטן לא חליץ משום דאיש כחוב צפרשה, תיפוק ליה דקטן לאו בר מעבד מצוה הוא.

אולם הגה כתב הרמב"ם (פ"ה מקרבן פסח ה"ו) דקטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני ואם שחטו עליו בראשון פטור, ותמהו האחרונים דהיאך נפטר הא בשעה שעשה המצוה לאו בר חיובא הוה, וכמבואר בר"ה (כ"ה א) דאם אכל מצוה כשהוא שוטה ונשתפה לא יאץ ידי חובתו.

וביאר בחידושי רבינו חיים הלוי (שם בדרך ה"ו) וז"ל באמת נראה, דגם בדין קיום המצוה חלוק מצוה מפסח, דבפסח עיקר המצוה חלה על החפלא של מעשה המצוה, שהוא הקרבת הקרבן שעולה לו, דצוה שהקרבן עולה לשם בעליו הוי קיום המצוה שבו ממילא, ובכה"ג דקיום המצוה נעשית ממילא, שוב הדר דינא דחיל דין קיום המצוה גם בחרש שוטה וקטן, כיון דמעיקר הדינים לא הופקעו, משא"כ במצות אכילת מצוה, דבעלמא מעשה המצוה דהוא אכילת המצוה ליכא שום חלות דין על החפלא, ורק דחובתו בהמצוה היא דמשויה ליה לקיום מצוה, וע"כ שפיר אמרינן דבחרש שוטה וקטן דלאו בני חיובא נינהו ממילא ליכא צוהו גם דין קיום מצוה כלל עכ"ל,

ואף דהכשר החליצה אינו חוצאה מקיום המצוה, אך דעת הנך מפרשים דטעמא דתוקע בשופר של הקדש לא יאץ הוי מדין מצוה הצאה בעצירה [כפירוש קמא דריטב"א בראש השנה (ע"ה)] ובחליצה כיון דהכשר החליצה אינו בחוצאה מקיום המצוה, אף דלא קיים המצוה ומשום דהוא מצוה הצאה בעצירה, מ"מ הותרה לשוק.